

Ks. dr hab. Lucjan Świto, prof. UWM
Katedra Filozofii i Prawa Kanonicznego
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra Marcina Załęznego
pt. „*Momentum ecclesiale* beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego”,
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Wiesława Kiwiora OCD**

W odpowiedzi na pismo ks. dra hab. Marka Stokłósy, Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 25 listopada 2019 r., które powiadamia o uchwale Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego z dnia 19 listopada 2019 r. powołującej mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej ks. mgra Marcina Załęznego pt. „*Momentum ecclesiale* beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego”, przesyłam wymaganą przepisami prawa opinię dotyczącą rozprawy kandydata do stopnia naukowego doktora prawa kanonicznego.

Temat, przedmiot i problem badawczy

Jednym z fundamentalnych elementów warunkujących rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego a później jego weryfikację jest – obok przekonania o świętości lub męczeństwie kandydata do chwały ołtarzy – argument ukazujący szczególne znaczenie sprawy dla Kościoła, czyli tzw. *momentum ecclesiale*. Nie powinno się bowiem prowadzić spraw beatyfikacyjnych, które nie miałyby waloru eklezjalnego, to znaczy które nie niosłyby pożytku duchowego dla Ludu Bożego, posiadając charakter inspirujący i dydaktyczny.

Ten wymóg szczególnego znaczenia sprawy beatyfikacyjnej wymagany był od początków Kościoła. Również obecnie obowiązujące normy prawa kanonizacyjnego, zawarte między innymi w Konstytucji apostolskiej „*Divinus perfectionis Magister*” z 25 stycznia 1983 r. Jana Pawła II, w „Normach Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, które należy zachować przy prowadzeniu dochodzenia przez Biskupów w sprawach kanonizacyjnych” z 7 lutego

1983 r., czy w Instrukcji Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych „Sanctorum Mater” z 17 maja 2007 r., domagają się weryfikacji waloru eklezjalnego na etapie przygotowania sprawy oraz w trakcie prowadzenia procesu beatyfikacyjnego. Czym jednak ów *momentum ecclesiale* jest – tego przepisy prawa kanonizacyjnego nie definiują, pozostawiając tę kwestię doktrynie.

Pojęcie waloru eklezjalnego doczekało się już wielu opracowań w zakresie teoretycznym, jednak – jak zauważył to w jednym ze swoich artykułów wybitny znawca problematyki kanonizacyjnej ks. prof. Henryk Misztal – „badanie społecznych skutków kanonizacji i beatyfikacji w kanonistyce jest jeszcze dziedziną niemal zupełnie pomijaną”. Tę lukę niewątpliwie wypełnia dysertacja ks. Marcina Załęznego, który postanowił w oparciu o kryteria stosowane przez Stolicę Apostolską w dobrze kandydatów do chwały ołtarzy, czyli o tytułowe *momentum ecclesiale*, zbadać zasadność wyboru jednego z nich, jako aktualnego wzoru świętości, oraz zweryfikować spodziewane skutki jego beatyfikacji.

Do osiągnięcia tego celu Autor wybrał proces beatyfikacyjny Edmunda Bojanowskiego (1814-1871), zaliczanego do grona wielkich polskich świętych i błogosławionych XIX w., którego wyniesienie do chwały ołtarzy miało miejsce 13 czerwca 1999 r. w Warszawie. O wyborze tej postaci zdecydowała niezwykła – zdaniem Autora – aktualność osoby i przesłania, jakie dla współczesnych pozostawił Edmund Bojanowski, który współpracując jako świecki w przestrzeni kościelnej wokół szeroko pojętego dobra mającego służyć rozwojowi wszystkich w wymiarze doczesnym, dążył jednocześnie do osobistego uświęcenia.

Realizując swój zamiar badawczy Autor sformułował kilka trafnych i interesujących pytań szczegółowych, które sprowadzają się do tego, czy beatyfikacja Edmunda Bojanowskiego przyniosła oczekiwany duchowy pożytek wspólnocie wiernych? Czy jej oddziaływanie eklezjalne i społeczne było tak znaczące, jak przewidywano podczas procesu beatyfikacyjnego? Czy jej znaczenie wypełniło się jedynie w tych przestrzeniach, które jawiły się uprzednio przed beatyfikacją? Czy beatyfikacja przyniosła inne odniesienia, wskazując nowe kierunki oddziaływania i perspektywy na przyszłość?

Poszukując odpowiedzi na postawione pytania Autor zbudował zasadniczy trzon swojej pracy, opatrując ją solidnie przeprowadzoną kwerendą źródeł. W ten sposób na przykładzie procesu beatyfikacyjnego Edmunda Bojanowskiego Autor zegzemplifikował pojęcie *momentum ecclesiale*, który jest elementem niezbędnym do wyniesienia do chwały ołtarzy tych wiernych, których świadectwo życia może przynieść Kościołowi i społeczności wielki pożytek duchowy.

Dokonany przez Autora wybór tematu rozprawy doktorskiej uznać więc należy za trafny i w pełni zasadny. Autor sięgając po temat określony tytułem przedłożonej rozprawy doktorskiej podjął się analizy problematyki kanonizacyjnej naukowo ciekawej, mającej walor praktyczny i – we wskazanym kontekście – nowatorskiej. Podjęty temat posiada walor oryginalności, ma znaczenie dla nauki prawa kanonizacyjnego i tym samym, odpowiada wymogom pracy doktorskiej.

Źródła i literatura, metoda

Swoje badania Autor oparł na bogatym i wystarczającym materiale źródłowym, przede wszystkim z zakresu powszechnego i partykularnego prawa kanonizacyjnego. Oprócz podstawowych źródeł kościelnego prawa powszechnego, na które składają się między innymi kodeksy prawa kanonicznego z 1917 r. i z 1983 r., dokumenty Soboru Watykańskiego II, konstytucje apostolskie i listy papieskie, akty normatywne Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, Autor sięgnął do prawa własnego instytutów zakonnych założonych przez Edmunda Bojanowskiego oraz dokumentów związanych z jego procesem beatyfikacyjnym. Na szczególną uwagę zasługują ankiety, które Autor przeprowadził we wszystkich domach zakonnych Zgromadzenia Sióstr Służebniczek znajdujących się w Europie, Ameryce Północnej i Południowej, Afryce i Azji. Wystarczająca jest również przeprowadzona i wykorzystana kwerenda bibliograficzna, obejmująca opracowania i komentarze do analizowanych źródeł.

Dokonany w wykazie podział bibliograficzny również nie budzi zastrzeżeń. Autor wyodrębnił w nim dwie części: źródła oraz literaturę przedmiotu, którą uporządkował alfabetycznie. Wśród źródeł wyróżnił: źródła prawa powszechnego, źródła z zakresu instytutów życia konsekrowanego zakonnego, listy postulacyjne, pisma Edmunda Bojanowskiego, źródła teologiczne oraz źródła inne. Pozycje uwzględnione w bibliografii mają swoje odzwierciedlenie w treści pracy i przypisach.

W swoich badaniach Autor posłużył się metodą historyczną, teologiczną, egzegetyczno-dogmatyczną oraz socjologiczną. Użyte metody wydają się słuszne i zasadne.

Struktura i treść pracy

Rozprawa doktorska ma postać maszynopisu zatytułowanego „*Momentum ecclesiale* beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego”, liczy 303 stron i składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, bibliografii, wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia.

Wstęp jest co do istoty merytorycznie poprawny, gdyż zawiera w zasadzie wszystkie konieczne przy tego rodzaju pracach elementy. Autor wprowadził czytelnika w problematykę będącą przedmiotem refleksji naukowej, określił jej cel stawiając pytania szczegółowe, zarysował strukturę pracy oraz zastosowane metody badawcze. Jedyna uwaga, jaka pojawia się w związku z tą częścią dysertacji wiąże się z wątpliwością, czy – zważywszy na kluczowy problem badawczy – reguły warunkujące postępowanie beatyfikacyjne nie powinny być bardziej uwypuklone już na wstępie pracy. Zabieg taki, jak wydaje się, byłby nie tylko z korzyścią dla klarowności dalszego wywodu, ale również wyraźnie akcentowałby materię i profil dysertacji.

Pierwszy rozdział zatytułowany „Życie i dzieło Edmunda Bojanowskiego” jest chronologicznie uporządkowaną i dobrze udokumentowaną prezentacją poszczególnych etapów życia kandydata do chwały ołtarzy. Autor na tle epoki, w której żył Edmund Bojanowski, przedstawił kształtowanie się jego apostołskiego zaangażowania wśród ubogiej ludności wiejskiej. Wyrażało się ono przede wszystkim w organizowaniu wiejskich ochronek podejmujących dzieła charytatywne wśród dzieci, które zapoczątkowały później powstanie instytutu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Służebniczek. Autor słusznie zauważył, iż działalność dobroczynna Edmunda Bojanowskiego, która znacznie wykraczała poza zwykłą filantropię czy organiczną pracę u podstaw, miała duże i bezpośrednie przełożenie na walor eklezjalny jego beatyfikacji, czyli wspomniane *momentum ecclesiale*, zapoczątkowała bowiem powstanie instytutu zakonnego.

Drugi rozdział pt. „Droga Edmunda Bojanowskiego do świętości”, to ukazanie sylwetki duchowej kandydata do chwały ołtarzy wraz z opinią świętości, którą cieszył się u innych. Ten rozdział został również dobrze udokumentowany, zwłaszcza licznymi świadectwami. Dzięki przeprowadzonej analizie można poznać, jak kształtował się prywatny kult beatyfikowanego, najpierw w Zgromadzeniu Sióstr Służebniczek, a później jak rozszerzał się na inne środowiska kościelne i świeckie, sprawiając, że Edmund Bojanowski stawał się dla wielu wzorem ich chrześcijańskiego, a zarazem świeckiego apostołatu. W ten sposób Autor zwrócił uwagę na kolejny element niezbędny w procesach beatyfikacyjnych – opinię o świętości kandydata do chwały ołtarzy (*fama sanctitatis*).

Rozdział trzeci pt. „Kanoniczne warunki rozpoczęcia postępowania beatyfikacyjnego oraz oczekiwane skutki beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego”, to przede wszystkim

prezentacja towarzyszącego w okresie poprzedzającym rozpoczęcie procesu beatyfikacyjnego Edmunda Bojanowskiego przekonania, że proces ten będzie miał pozytywne społeczne oddziaływanie i przysłuży się Ludowi Bożemu. Autor prezentacji tej dokonał w oparciu o starannie przeprowadzoną kwerendę listów postulacyjnych, wypowiedzi biskupów oraz protokołów kapituł generalnych wszystkich gałęzi Zgromadzeń Sióstr Służebniczek.

Ta część rozdziału trzeciego została poprzedzona potrzebną, aczkolwiek chyba spóźnioną – jak wskazano wyżej – wykładnią reguł warunkujących postępowanie beatyfikacyjne, ze szczególnym uwzględnieniem *momentum ecclesiale*. Wydaje się, iż skoro Autor weryfikuje istnienie elementów ukazujących szczególne znaczenie procesu beatyfikacyjnego Edmunda Bojanowskiego dla Kościoła, powinien wprowadzić czytelnika w te ogólne kwestie teoretyczne już na początku swojej rozprawy.

Czwarty rozdział pt. „Dziedzictwo beatyfikacyjne Edmunda Bojanowskiego” to ukazanie pozytywnych skutków duchowych procesu beatyfikacyjnego Edmunda Bojanowskiego, jaki wywarł w środowisku kościelnym, a także i w szeroko pojętej sferze społecznej. W tej części rozprawy Autor zaprezentował dzieła inspirowane myślą i działalnością Edmunda Bojanowskiego, dowodząc, iż dzięki beatyfikacji nastąpiła ich jeszcze większa ekspansja w bogatszej i uwspółcześnionej formie, co potwierdza *momentum ecclesiale* jego beatyfikacji.

Ostatnią częścią strukturalną dysertacji jest zakończenie, które stanowi niezbędną i domykającą całość klamrę. Autor zebrał w zakończeniu wyrażone wcześniej wnioski, które były przedmiotem jego wcześniejszych analiz, podkreślając bogate znaczenie i szerokie oddziaływanie eklezjalne i społeczne beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego. Podsumowując stwierdził, iż beatyfikacja Edmunda Bojanowskiego wzbudziła duże zainteresowanie jego osobą zwłaszcza wśród laikatu, owocując powstaniem licznych inicjatyw zrzeszających wiernych świeckich w towarzystwach i stowarzyszeniach pod jego patronatem. Edmund Bojanowski wprowadził w życie ideę koniczności apostołstwa laikatu. Uświęcił się żyjąc w stanie świeckim i tym samym potwierdził możliwość tej drogi dla innych wiernych świeckich. W związku z tym jego beatyfikacja spełniła pokładane w niej założenia.

Wniosek końcowy

Przedłożona do oceny w przewodzie doktorskim rozprawa ks. Marcina Załęznego pt. „*Momentum ecclesiale* beatyfikacji Edmunda Bojanowskiego” stanowi interesujące omówienie pojęcia waloru eklezjalnego wymaganego w procesie beatyfikacyjnym.

Niewątpliwą wartością dysertacji jest czynnik poznawczy osoby Edmunda Bojanowskiego, który jest aktualnym i inspirującym wzorem świętości dla ludzi świeckich, oraz historia jego beatyfikacji. Autor niewątpliwie dokonał bardzo starannej kwerendy źródeł, zbierając i systematyzując chyba wszystko, co dotyczyło Edmunda Bojanowskiego. Oprócz wyraźnie dominującej w pracy narracji hagiograficznej, Autor starał się wydobyć i w oparciu o proces beatyfikacyjny Edmunda Bojanowskiego scharakteryzować kryteria, którymi Stolica Apostolska kieruje się w dobrze kandydatów do chwały ołtarzy, czyli tzw. *momentum ecclesiale*. Pomimo pewnych wątpliwości, jakie przedłożona dysertacja może budzić w zakresie proporcji pomiędzy materiałą *stricte* jurydyczną (kanoniczną) a teologiczno-histeryczną na podkreślenie zasługuje fakt, iż jest to praca w pewnej mierze pionierska, która zwraca naukową uwagę na *momentum ecclesiale* i podejmuje próbę jej analizy również w ujęciu prawnokanonicznym. Dysertację tę można zatem wpisać w postulowane przez ks. prof. Henryka Misztala „badanie społecznych skutków kanonizacji i beatyfikacji”, uznając to dzieło nie tylko za dobrą pozycję historyczno-hagiograficzną, ale również istotny przyczynek do badań nad prawem kanonizacyjnym.

Napisaną dysertację oceniam wysoko, zarówno pod względem formy jak i treści. Wniosku tego w niczym nie zmienia wskazany wyżej (drobny) mankament dotyczący aspektu metodologiczno-redakcyjnego pracy.

Warsztat językowy jest staranny, a prowadzony wywód logiczny, odpowiadający tematyce wskazanej w tytule i konsekwentnie zmierzający do osiągnięcia wyznaczonego we wstępie celu badawczego. Autor zrealizował swoje zamierzenia badawcze i dał dowód, że umie myśleć i pracować naukowo poprawnie.

Biorąc więc pod uwagę, iż przedstawiona do recenzji dysertacja spełnia wszystkie wymogi stawiane rozprawie doktorskiej w świetle Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003, nr 65, poz. 595, późn. zm.) w związku z art. 179 ust. 2 i ust. 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2018 poz. 1669), **stawiam pozytywny wniosek** do Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie ks. mgra Marcina Załęznego do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Olsztyn, dnia 25 stycznia 2020 r.

ks. dr hab. Lucjan Świto, prof. UWM